בין דודו טסה לחשמונאים: המורשת היהודית לא תימחק

written by ד"ר עדי שורץ | 16.11.2026

ב"פסטיבל העוד" בירושלים, ניגן בשבוע שעבר דודו טסה את השיר "אל-הג'ר" ("הנטישה"), שכתבו סבו, דאוד אל-כוויתי, ואחיו סאלח שניים מגדולי המוזיקאים של עיראק במאה ה-20.

המוצא העיראקי של המשפחה לא מנע את הקריאה הפלסטינית להחרים את הפסטיבל ואת הופעותיו של טסה לצד שותפו, ג'וני גרינווד, גיטריסט להקת "רדיוהד". לטענת מארגני החרם, הפסטיבל הירושלמי מנכס תרבות ערבית, ובכלל זה את העוד ואת השירים הערביים הקלאסיים. נשאר רק לתמוה איך יכול דודו טסה "לנכס" קלאסיקה מוזיקלית, שהלחין אחד מאבות-אבותיו?

העוד הוא אמנם חלק מהמסורת המוזיקלית המזרח-תיכונית, אך יהודים רבים פרטו על מיתריו. לא רק דאוד אל-כוויתי ניגן בו בבגדאד. בקונגרס המוזיקה הערבית, שנערך בקהיר בשנת 1932, היו כל חברי המשלחת העיראקית נגנים יהודים. סאלח אל-כוויתי, אחיו של דאוד, הקים את תזמורת רשות השידור העיראקית. שני האחים הופיעו בפני בית המלוכה ותרמו לעיצוב המוזיקה העיראקית המודרנית. אחרי שעלו לישראל ב-1951, המשיכו שיריהם להישמע בבית. טסה שמע אותם מפי אימו כרמלה, שלימים שרה גם באלבום שהקדיש ליצירתם.

היהודים החלוצים

האחים אל-כוויתי הם רק דוגמה אחת למקומם יוצא הדופן של היהודים בפריחה וביצירה התרבותית של ארצות המזרח התיכון במאות ה-19 וה-20.

כבר ב-1870, פתח המחזאי היהודי, יעקב צנוע, תאטרון בקהיר, והיה מחלוצי המחזאות בערבית-מצרית מדוברת. כעבור כמה עשורים, הקים טוגו מזרחי אולפן קולנוע באלכסנדריה וביים סרטים בכיכובה של לילה מוראד, בת למשפחה יהודית ואחת הכוכבות הגדולות של הקולנוע המצרי. בצפון אפריקה היה המוזיקאי היהודי, אדמונד נתן יאפיל, אחד מחלוצי תעשיית התקליטים באלג'יריה ובתוניסיה.

יהודים כתבו את המחזות, בנו את האולפנים, הקימו את התזמורות והקליטו את המוזיקה, שדורות של מאזינים ערבים ראו בה את המוזיקה "שלהם".

שאלה של בעלות

האשמת הניכוס היא טענה פוליטית על מי שייך למזרח התיכון. לפי ההיגיון של מארגני החרם, הערבים הם ילידי האזור, העוד הוא סמל למורשתם, והיהודים הם מתיישבים זרים שלקחו לעצמם גם את המוזיקה של הילידים.

כך הופך דודו טסה, נכדו של נגן עוד מבגדאד שמשפחתו נאלצה לעזוב את עיראק בעקבות רדיפות אנטי-יהודיות, למי שכביכול בא מבחוץ וניכס לעצמו את תרבות המקום. כדי שהסיפור הזה יעבוד, צריך למחוק ממנו את היהודים שחיו במזרח התיכון ואת חלקם ביצירת התרבות שלו וזו בדיוק הכוונה. אותו מאמץ למחוק את היהודים מהסיפור ניכר גם בארץ ישראל.

ב-26 באוקטובר, הגיע נציג משרד התיירות הפלסטיני למשדר בטלוויזיה הרשמית של הרשות. שם, הוא נשאל למה המשלחת הפלסטינית כללה את ארמונות החורף ביריחו, שנבנו על ידי החשמונאים, ברשימת האתרים שהיא שוקלת להציע לאונסק"ו להכרה כאתרי מורשת עולמית. לדבריו, המהלך נועד להעניק לאתר "לגיטימציה פלסטינית" ולאפשר לשמר אותו "בהתאם לנרטיב הפלסטיני" (לפי דיווח ב"מקור ראשון"). בתיאור שהגישה המשלחת, הורדוס מוזכר בשמו כמי שהרחיב את המתחם. את הארמונות מייחס המסמך ל"משפחות האליטה הירושלמית". שמה של השושלת היהודית שבנתה אותם, החשמונאים, נעדר מהמסמך.

הרעל הפלסטיני

לכאורה, אלה זוטות: קריאה להחרים פסטיבל או שם שנשמט ממסמך שהוגש לאונסק"ו. אלא שכך בדיוק פועלות טיפות הרעל של המאמץ הפלסטיני.

אחרי שנים שבהן מספרים שוב ושוב שהיהודים זרים למזרח התיכון, אין פלא שסטודנטים בקמפוסים משוכנעים שהציונות היא מפעל קולוניאלי. הם גדלו על ברכי מאבק ממושך שנועד להעלים אלפי שנות נוכחות יהודית בארץ ישראל, למחוק את הקהילות היהודיות שהיו חלק מחיי המזרח התיכון, ולסלף את ייעודה של הציונות כתנועה של שיבת העם היהודי לארצו.

את הסיפור הזה צריך לספר מחדש בכל מקום שבו מנסים למחוק אותו. גם על הבמה בירושלים, כשדודו טסה שר בערבית את השיר של סבא שלו.

פורסם ב-JNS ישראל בתאריך 11 בנומבר 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.